

Dijital Çağda Okuryazarlık Becerileri

Mehmet KARDOĞAN*

Kitap İncelemesi/ Book Review

Dijital çağ, bireylerin bilgiye erişim, bilgiyle etkileşim ve iletişim kurma biçimlerinde köklü değişimlere neden olmuş ve bu durum okuryazarlık kavramının kapsamını da yeniden şekillendirmiştir. Nitekim okuryazarlık, yalnızca yazılı metinleri okuyup yazma becerisiyle sınırlı kalmamakta; bilgiye erişme, onu eleştirel bir bakışla değerlendirme ve etkin biçimde kullanma yeterliliklerini de içeren çok boyutlu bir yetkinlik alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan *Dijital Çağda Okuryazarlık Becerileri* başlıklı bu eser, bireylerin dijital bilgi ekosisteminde etkin ve bilinçli bir şekilde yer alabilmeleri için gerekli olan okuryazarlık türlerini kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir (Söylemez, 2024). Diğer bir ifadeyle kitapta okuryazarlık kavramı, tarihsel gelişimi ve güncel yansımaları bağlamında kapsamlı biçimde ele alınmış, farklı okuryazarlık türleri kuramsal ve uygulamalı yönleriyle ayrıntılı olarak incelenmiştir. Her bölüm, belirli bir tematik çerçeve etrafında yapılandırılarak okuryazarlığın eğitimdeki yeri ve önemi üzerinde durulmuş, bireylerin bu becerileri nasıl edinebileceğine ilişkin somut ve uygulanabilir bilgiler sunulmuştur. Ayrıca, 2024 yılında güncellenen öğretim programlarında yer alan okuryazarlık türlerine de kapsamlı biçimde kitapta yer verilerek güncel eğitim politikalarıyla uyumlu bir perspektif sağlanmaya çalışılmıştır.

Dijital Çağda Okuryazarlık Becerileri adlı eser, Prof. Dr. Bünyamin Sarıkaya tarafından kaleme alınmıştır. Kitabın ilk basımı Fenomen Yayıncılık tarafından Ekim 2024 tarihinde yapılmıştır. Eser; *Ön Söz*, *Okuryazarlık Kavramı*; *Akademik Okuryazarlık*; *Bilgi Okuryazarlığı*; *Dijital Okuryazarlık*; *Görsel Okuryazarlık*; *Kültür Okuryazarlığı*; *Veri Okuryazarlığı*; *Vatandaşlık Okuryazarlığı*; *Finansal Okuryazarlık*; *Sanat Okuryazarlığı*; *Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı*; *Erken Okuryazarlık*; *Eleştirel Okuryazarlık*; *Medya Okuryazarlığı ve Yapay Zekâ Okuryazarlığı* bölümlerinden oluşmaktadır. Her alana hitap eden ve kuramsal kaynak

* Dr., mhmktardogan13@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5620-3371

niteliğine sahip olan bu kitap, toplamda 259 sayfadan oluşmaktadır. *Okuryazarlık Kavramı* başlıklı bölümde, öncelikle kavramın tarihsel gelişimi ele alınmış, ardından okuryazarlığın tanımsal çerçevesine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Literatürde farklı araştırmacılar tarafından yapılan tanımlar doğrultusunda kavramın çok boyutlu yapısı ortaya konulmuştur. Bölümün devamında ise okuryazarlığın düzeyleri ve türleri incelenmiş ayrıca bu kavramın eğitim-öğretim hizmetlerindeki yeri ve önemi üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. *Akademik Okuryazarlık* bölümünde, akademik okuryazarlığın tıpkı diğer okuryazarlık türlerinde olduğu gibi belirli teknik ve yöntemleri özellikler barındırdığı ifade edilmiştir. Kavramın bireyin akademik yeterliklerinin gelişimindeki yeri ele alınmış, ardından literatürde yer alan çeşitli tanımlamalar aracılığıyla kuramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevede, akademik okuryazarlığın kültürel, sosyal ve bilişsel boyutları detaylandırılmış, devamında ise akademik dil, akademik yazı ve akademik üslup gibi temel bileşenler ilgili literatür doğrultusunda çok yönlü bir analizle incelenmiştir. Bölümün sonunda ise akademik okuryazarlığın eğitimdeki yeri ve önemine vurgu yapılmıştır. *Bilgi Okuryazarlığı* bölümünde, içinde bulunduğumuz bilgi çağında bilginin birey ve toplum açısından taşıdığı öneme dair kısa bir giriş yapılmış, devamında bilgi okuryazarlığı kavramına ilişkin uzmanlar tarafından yapılan tanımlamalara yer verilmiştir. Ardından bilgi okuryazarlığının temel bileşenleri olarak kabul edilen bilgi toplama, bilgiyi analiz etme ve bu bilgiler doğrultusunda yeni fikirler üretme süreçleri detaylandırılmıştır. Bilgi okuryazarlığının yaşam boyu öğrenme ile olan ilişkisi ele alınmış, bireyin öğrenme sürecine katkısı değerlendirilmiştir. Ayrıca bilgi okuryazarlığının aşamaları, bilgi okuryazarı bireylerin sahip olması gereken temel nitelikler, bilgi okuryazarlığının boyutları ile eğitim bağlamındaki yeri ve önemi üzerine kapsamlı bir analiz sunulmuştur. *Dijital Okuryazarlık* bölümünde, “dijital” kavramının etimolojik kökenine ve dijital okuryazarlıkla ilgili kısa bir girişe yer edilmiş, devamında literatürde bu kavrama ilişkin yapılan tanımlamalar doğrultusunda teorik bir altyapı sunulmuştur. Daha sonra dijital okuryazar bireyin sahip olması gereken temel nitelikler ele alınarak, dijital okuryazarlığın bireysel ve toplumsal düzeydeki önemi değerlendirilmiştir. Özellikle 21. yüzyıl becerileri arasında kritik bir yer edinen dijital okuryazarlık, dijital çağın gereklilikleri doğrultusunda her bireyin edinmesi gereken temel bir yetkinlik olarak vurgulanmıştır. Türkiye’de yakın dönemde eğitim politikalarına yön veren “Türkiye Maarif Modeli” kapsamında bu beceriye yer verildiği belirtilmiş, dijital okuryazarlığın Türkçe eğitimi bağlamındaki yeri ve önemi üzerine dikkat çekilmiştir. *Görsel Okuryazarlık* bölümünde, *görsel okuma* kavramına dair temel bir çerçeve çizilmiş, bireylerin görsel unsurları algılama, yorumlama ve anlamlandırma süreçleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, görsel okuryazarlık kavramının tarihsel gelişimi ele alınmış söz konusu kavramın tarihsel süreç içerisinde nasıl evrildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Ardından literatürden hareketle görsel okuryazarlığın tanımı yapılmış, bireylerin yalnızca görselleri pasif bir biçimde algılamalarının ötesinde bu görselleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme, bağlamlandırma ve yeniden üretme becerilerini içeren bir bilişsel süreç olduğu vurgulanmış ve en son bu kavramın eğitim hizmetlerindeki yeri ve önemine değinilmiştir. *Kültür Okuryazarlığı* bölümünde, öncelikle “kültür” kavramının etimolojik kökeniyle ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Daha sonra kültürü

oluşturan temel ögeler tanıtılmış ve bu ögelerin kuşaktan kuşağa aktarımı üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede kültür okuryazarlığı kavramına ilişkin çeşitli tanımlamalara yer verilmiş, farklı kültürleri anlama, saygı gösterme, eleştirel düşünme ve çok yönlü değerlendirme gibi becerilerin kültür okuryazarı bireylerde bulunması gereken nitelikler olduğu belirtilmiştir. Son olarak, kültür okuryazarlığının eğitimdeki rolü vurgulanarak bireylerin çok kültürlü ortamlarda etkili iletişim kurabilmeleri açısından bu becerinin taşıdığı önem ortaya konmuştur. *Veri Okuryazarlığı, Vatandaşlık Okuryazarlığı, Finansal Okuryazarlık, Sanat Okuryazarlığı, Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı, Erken Okuryazarlık, Eleştirel Okuryazarlık, Medya Okuryazarlığı ve Yapay Zekâ Okuryazarlığı* gibi farklı boyutları içeren bölümlerde, her bir okuryazarlık türü bağlamsal ve kuramsal çerçevede kapsamlı biçimde ele alınmış, bu kavramların birey, toplum ve eğitim sistemi üzerindeki etkileri çok yönlü bir bakış açısıyla analiz edilmiştir. Ardından *Kaynakça* kısmıyla kitap sonlandırılmıştır. Okuryazarlık yalnızca bireyin okuma ve yazma becerileriyle sınırlı bir yetkinlik olmadığı aynı zamanda bilgiye erişme, bilgiyi çözümleme, eleştirel biçimde yorumlama ve yeniden üretme süreçlerini kapsayan çok boyutlu bir beceri alanıdır (UNESCO, 2006; Kellner & Share, 2007). Nitekim çağdaş yaklaşımlar, okuryazarlığı yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda sosyal bir süreç olarak görmekte ve bireyin farklı ortamlarda bilgiye erişme, anlamlandırma ve kullanma becerilerine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla eğitim-öğretim hizmetlerinde okuryazarlık, bireyim yaşam boyu öğrenme kapasitesini şekillendiren temel faktörlerden biri olarak görülmekte ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz çağın ortaya çıkardığı dijital, görsel ve medya okuryazarlığı gibi yeni okuryazarlık biçimleri, eğitim-öğretim programlarının yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmakta; öğretim süreçlerinin salt bilgi aktarımına dayalı olmaktan çıkarak eleştirel düşünme, etik farkındalık ve çok yönlü iletişim becerilerini bütüncül biçimde geliştirmeye yönelmesini gerektirmektedir. Bu nedenle dijital okuryazarlığın eğitim-öğretim hizmetlerinde tanımlanması, çağdaş toplumların bilgi üretimi ve katılım süreçlerinde etkin bireyler yetiştirilmesi açısından stratejik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda bu kitap, yalnızca eğitim bilimleri alanında çalışanlara değil aynı zamanda farklı disiplinlerdeki araştırmacılar, akademisyenler, öğretmen ve öğretmen adaylarına hitap etmektedir. Kitapta yer alan her bir bölüm, okuryazarlığın çeşitli boyutlarına dair derinlemesine bir bakış sunmakta, bu becerilerin eğitimdeki rolü ve önemi konusunda okuyucularda farkındalık geliştirmeyi hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

- Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical media literacy, democracy, and the reconstruction of education. In D. Macedo & S. R. Steinberg (Eds.), *Media literacy: A reader* (pp.3–23). Peter Lang.
- Sarıkaya, B. (2024). *Dijital çağda okuryazarlık becerileri*. Fenomen Yayınları.
- UNESCO. (2006). *Understandings of literacy*. In *Education for all global monitoring report 2006: Literacy for life* (pp. 147–159). Paris: UNESCO. Erişim adresi: <http://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141639>